

19. ՈՐՍՈՐԴ ՄՈՒՐԱՏ

Ավչի Մուրատ մե օր կերնաց որսի, ման էկավ, ման էկավ, ոչինչ չըկարողացավ որսել. մեք քյարի վրան նստավ, դինճացավ, տեսավ՝ էն թեխեն՝ մե ծակի մեջեն, մե օձ դուռ էկավ, նաղչուն, կարմիր, աչքերը սև, ծակի դեմը կոլոր ճըղըզ քյաչեց, մտավ մեջը, մեջեն թռավ, սողալեն յուրը տվեց սարի դյոշը, չըջվավ մեկէլ յանը: Մեք սըհաթեն ետ էլի էն ծակեն մե օձ դուռ էկավ. ի՞նչ օձ՝ սպտակ, նաղչուն, ալաք-բալաք ըռանկյով, մտավ էն ճըղըզին մեջը: էն թեխեն տըսավ իչ՝ մե սև, մուխտար, խաստ օձ էկավ, իրարու լգեսեն էր, Մուրատ տեսնըս էր, զարմացավ, ասաց. «Ըդենց բան չի ըլի, էն սըվտակ, նաղչուն, ալաք-բալաք օձը էն սև, մուխտար օձի խետը փաթըթված՝ լգեսեն իրարու»: Թասիպը դապուլ չարաց, ասաց. «էն սիրուն օձը ընչի՞ կըսազի մուխտար օձի խետ փաթըթվեն, յավաչ էն մուխտար օձին սպանեն»: Թվանքը քյաչեց, զարկեց, կյուլեն կերնաց, կըպավ էն խորոտ օձին: «Ահա՛,—ասաց,—ես վիրը զարկիմ, վիրը կպավ»: Մուխտար օձը փախավ, կերնաց. էն խորոտ օձը քյաչ տալուն խասավ, իրան բյոնը մտավ: էրկու սըհաթին ետեն առաջվա նաղչուն օձը ուրախ-ուրախ սարերեն էկավ, իդա բյոնը տըսավ, ճըղըզը խավրիր էր, ասաց. «Չէլավ, յաղին իմ դյուշման էկիրի»: Կանչեց հյուր կյադաներին, ասաց. «էդ վյա՞վ ի էկի ներս»: Ասին. «Թագավո՛ր ապրած կենա, մարդ չի էկի»:

Ասաց.—Ըպա էդ ճըղըզը վյա՞վ ի խավարի:

Ասին.—Թագուն դյուռ էկավ շուռ ի գյալու, էկեր ի ներս, էլ մարդ չի էկի:

Թագավորն էկավ ներս, վախենաս էր, թե ինչ մարդ պտի մտնի դյախ: Կընաց տըսավ Թագուհին արընխառ ընկերի յուր տեղի վրան: Թագավոր վախենալով խարցուց. «էդ ի՞չ էրունի քյո վրան»:

Ասաց.—Քյո տուն ավրվի, չես ասելի, դյու կերնացիր, քյո էտեն ես դյուռ էլամ, որ մե քիչ շուռ իգյամ էր, Ավչի Մուրատ քյարը տակը նստիր էր, ընձի զարկեց կյուլայով, խասավ, որ ընձի սպաներ, շոտ մտա իմ բյոնը:

Թագավորն ասաց.—Ավչի Մուրատ քեզ խետ ի՞չ ցավ ուներ, զարկեր:

Ասաց. — Չեմ նյալի:

Կանչեց յուր կյաղաներին, կերնացին հրկու չայմար օձ բերին:

Ասաց. — Էդ սըՀաթին կէթաք Մուրատին տունը, կըմտնեք դյար ճգմաների մեջը, որ առատունը տեղեն կըլի ճգմաները խայնելու, դյար կընկի տակեն ընենց կըզարկե՛ք, որ քելլեն դյուս իզյաք, թե չէ, ձեզի տողմա-տողմա կըփըրթեմ:

Էն սըՀաթին էն հրկու օձը գլոխ տվին թագավորին ու դյուս էկան, կերնացին թեխ Մուրատի տունը: Մուրատ նստիր էր յուրանց փայան, դրկեցներն էկան, ասին. «Մուրա՛տ, էսօր քյո ըոյան-կը կախ ի, իչ էլիր ի քեզ, ըմեն օր ուրախ, օսօր ընենց մթնիր ես»: Ասաց. «Քեֆ չունեմ»: Դրկեցներ մե քիչ գուռցացին, Հելան կերնացին: Մուրատ քերնավ, առատունը տեղեն էլավ, կնիկն ասաց. «Ա՛յ մարդ, էդ ի՞նչ ի պատախի քեզ, էրեկվըկեն մթնիր ես»: Ասաց. «Կընկանը բաղդ չըկա»:

Ասաց. — Ընչի՛, ա՛յ մարդ, ի՞նչ ես տըսի:

Ասաց. — Էրեկ որսես եմ էր, կերնացըմ, տըսամ, ի՞նչ. մե նաղ-չուն, ճլպլտուն, ալաք-բալաք, սև աչքերով օձ էլավ, էկավ յուր ծա-կի դեմը մե ճըղըզ քյաչեց, ճըղըզի մեջեն թռավ կերնաց սարերը շուռ իզյալու, մե քիչ մնաց, էլի էն ծակեն մե օձ դյուս էկավ, իչ օձ. չուտես էր, չըխմես էր, կայնես էր, դյարը թամաչ անես էր. սըվ-տակ, կարմիր, ալաք-բալաք ըոյանկյով էր, մտավ էն ճըղըզի մե-ջը, մեյնէլ տըսա՛ էն թեխեն մե մուխտար, խաստ, սև օձ էկավ, էս օձը թռավ ճըղըզի մեջեն կերնաց, խառվավ դյարը, փաթըթվան, իրարու լգեսեն էր, խաղասեն էր, հեանեաք էն էր անելի, թասիպս դապուլ չարեց, թվանքը քյաչիմ, որ էն մուխտար օձին զարկիմ էր, կպավ նաղչուն օձին, սև օձը փախավ, կերնաց իրան տեղը, էն նաղչուն օձը էկավ, մտավ ծակը: Ես շատ ափսոսիմ դյար վրան, հենց էն ի պատճառ, որ մթնիր իմ:

Էն հրկու օձն, որ էկիր են էր Մուրատին զարկելու, դյարը խոս-քերը որ լսին, իրարու գուրցացին, ասին. «Էրթանք, թագավորին ասենք, ըղենց էդ մարդը մեղավոր չի, որ սղյարը զարկենք»: Կերնացին, թագավորի մյոտը խասան, թագավորն ասաց. «Ջարկի՞ք, թե չէ»: Ասին՝ չէ՛: Ասաց. «Ա՛յ, Հարայ, դյանցն սպանե՛ք»: Ասին. «Թագավո՛րն ապրած կենա, մե խնդիր ունինք, ասենք, էլի մեզ սպանի՛»: Ասաց՝ ասե՛ք:

— Իչխո՛ դյու Հրամայիր մեզ, որ Մուրատին սըպանենք. կերնա-ցինք, մտանք դյարը ճգմային մեջը. դյանք տեղեն էլան առատունը, կնիկն ասաց մարդուն. «Այ մա՛րդ, դյու իրիկվկե տխուր ես, ի՞նչ ի պատախի քեզ»:

Օձերն ասին, ինչ որ Մուրատեն լսած էն էր:

Թագավորն ասաց.—Այ հավար, կերնացե՛ք, Ավչի Մուրատին էս սըհաթին բերե՛ք ինձ մյոտ:

Օձերը ետ դարձան, էկան թեխ Ավչի Մուրատը դռան առաջը կայնան, Աստուծո հրամանովը լեզու էլան դյարը կանչին՝ Մո՛ւրատ, Մո՛ւրատ, հարի՛ր դյուս:

Մուրատ դյուս էլավ դուռը, տըսավ, ի՞նչ էրկու օձ՝ դիք կայնած պոչերի վրան, մեկը՝ դռան էս յանը, մեկը՝ էն յանը: Զարմացավ, ասաց. «Տե՛ր Աստված, էդ ի՞նչ օձեր են»: Ասին. «Մի՛ վախեցի, հարի՛, էթանք, մեր Թագավորը քեզ կանչել ի, մենք իրկուն էկանք, որ առատուն քեզ զարկենք էր, դու որ կնկա ասիր, էլ քեզ չըզարկինք, կերնացինք, Թագավորին ասինք, Թագավորն ասաց՝ էս սըհաթին իզյա ինձ մյոտ»:

Ավչի Մուրատ վախենաս էր, օձերն ասին.—Նաթրով էլ ըլի, տը գյաս, գորով էլ ըլի, տը գյաս:

Էլավ կերնաց, օձերն ճանբախն ասին ըսդյարը.—Դու քյո ասածները սապութիր, իչ որ ուզես, Թագավորը քեզ կըտա՝ թե՛ փող, թե՛ խազնա, իչ որ կըտա, չի վերցես, ասա՛՛ քյո լեզուն մե իրեք խետ իմ բերնին մեջ խա՛ն, որ քյո բերնին մեջ խանեց, իչ լեզու ասես, խասկընաս էր:

Կերնացին, խասան Թագավորի տունը, կերլոխ տվեց Թագավորին, կայնավ: Թագավոր կանչեց, տարավ ջոկ տեղ, գյողնուկ խարցուց դյարեն, ասաց. «Դու ընչի՞ ես զարկեր իմ կնկան կյուլայով»:

Ասաց.—Թագավոր սաղ ըլի, ես էկերիմ էր ավ անելու, նստամ մե քյարի տակ, դինճացամ, տըսամ, իչ մե օձ մե ծակեն դյուս էլավ, նաղչուն, խորոտ, աչքերը սև օձ էր, ծակի դեմը մե ճըղըզ քյաչեց, մեջեն թռավ, էլավ, իրան տվեց սարը, կերնաց սարի քյամակ չուռ ի գյալու, մե քիչ մնաց, էն ծակեն էլի մե օձ դյուս էկավ, մտավ էն ճըղըզին մեջը, մեյնէլ տըսամ՝ էն թեխեն մե սև, մխտար օձ էկավ, էդ նաղչուն օձը էն ճըղըզին մեջեն դյուս թռավ, կերնաց էն սև, մխտար օձին խետը խաղասեն էր, թասիպս դապուլ չարաց, թվանքը քյաչիմ, որ էն մխտար օձին սպանեմ էր, կպավ սըվտակ, նաղչուն օձին, ես շատ ափսոսամ դյար վրան:

Թագավոր միտք արաց, ասաց.—էն, իչ որ առաջ դյուս էկամ, չըջվամ սարին էն յանը, էն ես եմ էր. էն մեկէլ էլի էն ծակեն էկիրի, ճըղըզի մեջ մտերի, թոիր կերնացիր ի, սև օձի խետ փաթըթվիր ի, իմ կնիկ ի, յաղին՝ իմ կնկան սիրող կա:

Թագավորը ասաց.—Որ էն սև օձը բերենք, կըճաչնա՞ս, վեա՞ր օձն ի:

—Թագավորը սաղ ըլի, որ տըսնամ, ճաչնամ:

Թագավորը հրամայեց իրա մշայներին.—էս սրՀաթին կըպո-
ռաք, իչքան օձ կա, ժողվին սղյախ: Օձերը զըմեն ժողնվան, էկան,
Թագավորի դռան առաջ կայնան, մե ավթոռ դրին Մուրատի տա-
կը, նստավ կուշտը: Օձերին հրամայեց, ասաց. «Մեյմեկ էկե՛ք, մեր
առջևեն ընցեք կերնացե՛ք»: Օձերը մեյմեկ էկան, Թագավորին,
Ավչի Մուրատին առջևեն սողալեն էթասեն էր: Թագավորն ասաց.
«Մուրա՛տ, լա՛վ ճանչցի, վեա՛ր օձն ի, որ չես ճաչցի, քեզ տողմա-
տողմա կըփըրթեմ»:

Իրեք օր, իրեք գիշեր օձերը մեյմեկ էկան, ընցան, պրծան:

Թագավորն ասաց.—Վեա՞ր օձն ի, Մուրա՛տ:

Ասաց.—Թագավոր սաղ ըլի, էն օձ սղյանց մեջ չըկա, ընչի՞ ու-
րիչի մեղքը առնեմ:

Թագավորը ասաց.—Էլ օձ կա՞, որ չի էկի:

Ասին.—Կա մե քանի խատ, որ չեն էկի:

Ասաց.—էս սրՀաթին կանչեք բերե՛ք դյանցը:

էն սրՀաթին կերնացին, ժողվին բերին, էկան, որ դեմեն ընցնեն
էր, էթան էր: Մուրատ տըսավ, որ էն սև, մըխտար օձը գո դեն ի
գյալի, յուրը տալի էն օձի տալտան, էդ օձի տալտան, որ ի գյա, ընց-
նի, չի տըսնի: Ասաց. «Թագավոր սաղ ըլի, գո՛, էն օձն ի»: Որ ասաց,
էն օձին կայնեցուց, ըմեն օձերին ասաց. «Կերնացե՛ք ձեր բյոները»:
էն օձին պախին, ըմեն կերնացին. դրին էն օձին տողմա-տողմա
փրթին:

Թագավորը Մուրատին ասաց.—Դու իմ մուրազը կատարիր,
քեզ իչ մուրազ ունես, ասա՛, կատարեմ, իչ որ ուզես, կտի տամ:

—Թագավորը սաղ ըլի,—ասաց,—ես աշխրքիս իրեսը մուլք,
փող չատ ունեմ, ես քեզնե խնդրես եմ, օր քյո լեզուն իրեք խետ
դնես բերանս, քյաչես խանես:

Թագավորը խոսացիր էր, իչ որ ուզեր, կտի տար, իրեք խետ
յուր լեզուն Մուրատի բերան թալեց, խանեց, ասաց. «Էդ բաները
սկի մեկին չես ասի, որ ասիր ես, քեզի քյո տան մեջ ըլի, վեա՞ր տեղ
ըլի, բռնեմ էր, տողմա-տողմա փրթեմ էր, դե՛, դու ե՛լ, քեղի՛, ես իմ
կնկա դիվանը կանեմ:

Ավչի Մուրատ էլավ, էկավ յուր տունը. մեկ օր տանը մեջ նստած
էր, կովը նախրեն էկավ, պոռաց, էնի ծղզաց:

Կնիկը ասաց.—Ա՛յ մարդ, ընչի՞ ծղզացիր:

—Կովը պոռաց, ծղզացի,—ասաց:

Մեկ օր էլ ճնճուղը կայնիր էր ծառի վրան, ճլվըլաս էր, Մուրատ
ծղզաց, կնիկը կպավ մարդի յախեն. «Ընչի՞ ծղզացիր»:

Ասաց.—Ճնճուղը ճլվըլաս էր, ես ծղզացիմ:

—Պյաս դու դեանց լեզուն կինասես. կովը պոռալի, դու ծղզա-

սես, ճնճուղը ճլվլլալի, դու ծղզասես, ասա՛ր ընձի, ի՞նչ ես խասկա-
նալի դյանցեն, ի՞նչ ես ասելի, որ դու ծղզասես:

— Պոասին, ճլվլլասին, ես էլ ծղզասիմ, բան չեմ խասկերնալի:

Կնիկը կպավ մարդի յախեն, ըմեն օր կոխվ էր անելի, զալմա-
ղալ էր անելի. «Կտի ընձի ասես, որ ասես»: Մուրատ մտածես էր՝
իրան կնկան ասեր թե չասեր, ասեր ինք կտի սպանվեր, չասեր,
կնկան ձեռնեն չէր պրծնելի, մտածես էր, կնկան պրախ տամ, չըլի:
Մուրատ միտք անելեն կյրնաց թեխ քյաչվանը, տըսավ, ի՞նչ էրկու
էծ, մե թեքյա, մե էծը մտավ առուն, ընցավ ջրեն էն յանը, կանչեց
թեքյային, թեքյան ասաց. «Ոո ես ավճի Մուրատի պես իմ խելք չիմ
ցնտի, որ առունն ընցնիմ, իզյամ թեխ քեզի, յա՛ր ոտս կոտովի, յա՛
մեկ փորձանք պատախի, ընչի՞ դու չիս իզյալի ընձի մյոտ»:

Որ ըղենց էծեր մրկմըկացին, Մուրատ խասկըցավ. — Հա՛յ-
հա՛յ, — ասաց, — էդ ի՞նչ բանի ես բռնիր իմ էր, ես էդ էծի պարա էլ
խելք չունեմ, էն կնիկը չըլի, ուրիշ կնիկ կառնեմ:

Կյրնաց տուն, յուր կնիկը պրախեց, մե վեց ամիս ընցավ, օձի
թագավորը Մուրատին կանչեց, ասաց. — Դու լավ արիր, որ կնիկդ
պրախիր, թե չէ օձերն օղորկես եմ էր, քեզի փրթեսեն էր:

Թագավորը Մուրատին տարավ, խարսնիս արաց, մեկ խաղնա
էլ տվեց. «Տար կե՛ր, քե՛՛՛՛՛՛ արա», ասաց:

Կյրնաց, խասավ ավի տեղը, տըսավ՝ ինչ. մե մարալ թվանքը
քյաչեց ոտի վրան, որ զարկեր, տըսավ՝ ինչ. մե թրնտաս տղա, չու-
զեց զարկել, ուզես էր դառնալ, մեկէլ էլի տըսավ մարալ ի, թվան-
քը, որ զարկեր, տըսավ՝ մե չափխաս մարդ ի, էլի առավ, որ ետ
դառնար, մի քիչ տեղ կյրնաց, ետ դառցավ, տըսավ, էլի մարալ ի,
ասաց. «Աստվա՛ծ, էդ ինչ բան ի. մե խետ տըսամ ճահիլ տղա ի, մե
խետ էլ չափխաս մարդ, էս խետ էլ, տեսնըս եմ խալիվոր ի. մեկ էլ
վատա Աստուծու ըլի որ ես էդ ավի թարքը տամ: Էդքամ ավղու-
չություն արիմ, ի՞նչ քցիմ մազի վրան, որ դեարմեն ետ իշ կտի քցեմ
մադի վրան»:

Թվանքը թալեց դեախ, ասեց. «Էլ էդ ըլի, որ ես ավի իզյամ»: